

Warszawa, 31.03.2015

Szanowny Pan

Prof. dr hab. n. med. Tomasz Grodzicki

Dziekan Wydziału Lekarskiego

Collegium Medicum Uniwersytetu Jagiellońskiego

31-008 Kraków, ul. Św. Anny 12

Recenzja pracy doktorskiej **Eweliny A. Nowak** pod tytułem „**Korelacje pomiędzy wiedzą, przekonaniami oraz stanowiskiem studentów szkół wyższych wobec transplantacji narządów w Polsce i ich zastosowanie w projektowaniu efektywniejszych kampanii informacyjnych oraz wielowymiarowej edukacji społecznej**”.

Szanowny Panie Dziekanie,

Przeszczepianie narządów jest wyjątkową dziedziną medycyny. Wymaga bowiem nie tylko interdyscyplinarnej współpracy personelu medycznego, ale także szerokiej akceptacji społecznej, bez której dawstwo narządów byłoby ograniczone. Wiedza i przekonania związane z procedurą pobierania i przeszczepiania narządów, będące tematem pracy doktorskiej pani Eweliny Nowak, są jednymi z najistotniejszych czynników warunkujących nastawienie wobec donacji. W dzisiejszej dobie wysoko rozwiniętej komunikacji i mediów dotarcie z informacją do wybranych grup docelowych nie stanowi problemu. Wyzwaniem stał się natomiast wybór odpowiedniej informacji i jej dostosowanie do odbiorcy. Z tego powodu wybór tematu pracy oceniam bardzo wysoko.

Przedstawiona do oceny praca doktorska opiera się o cykl powiązanych ze sobą trzech publikacji. Wszystkie opublikowano w recenzowanym czasopiśmie angielskojęzycznym *Transplantation Proceedings* o wskaźniku oddziaływania *impact factor* równym 0,984 w roku 2014, w którym wszystkie trzy prace przyjęto do druku jako oryginalne. Zarówno

sposób recenzowania prac, jak też wieloletnia stabilna pozycja czasopisma wśród innych poświęconych transplantologii nie budzą wątpliwości co do rzetelności i obiektywizmu publikowanych tam danych. Doktorantka jest pierwszym autorem dwóch prac i trzecim autorem w pozostałej. Jej udział w przygotowaniu publikacji został potwierdzony oświadczeniami współautorów, zamieszczonymi na końcu pracy doktorskiej. Zarówno publikacje, jak też udział doktorantki w ich przygotowaniu spełniają, a nawet wykraczają poza wymogi formalne pracy doktorskiej.

Struktura i podział treści pracy doktorskiej nie budzą zastrzeżeń. Praca zawiera wstęp, po którym omówiono cele i metodologię pracy, umieszczono załączniki, zaprezentowano cykl trzech publikacji w oryginalnej wersji językowej, a następnie wyniki przeprowadzonych badań, ich podsumowanie oraz wnioski, a następnie piśmiennictwo i streszczenie w języku polskim i angielskim. Zgodnie z wymogami dla tego typu prac doktorskich na jej końcu zamieszczono oświadczenia współautorów publikacji.

Tytuł pracy odpowiada zawartości merytorycznej pracy. Składa się z dwóch części, z których pierwsza dotyczy korelacji pomiędzy wiedzą, przekonaniem oraz stanowiskiem studentów szkół wyższych wobec transplantacji narządów w Polsce i znakomicie odzwierciedla treści przedstawionych dalej badań własnych. Druga część tytułu sugeruje z kolei zastosowanie tych korelacji w projektowaniu efektywniejszych kampanii informacyjnych oraz wielowymiarowej edukacji społecznej. Ta druga część nie była jednak bezpośrednim przedmiotem prezentowanych badań, zatem w mniejszym stopniu oddaje ich merytoryczną treść.

Wstęp znalazł odpowiednie proporcje do całości pracy. Został napisany zwięźle, znakomicie informuje o tematyce zasadniczej części i zawiera wiele danych świadczących o dobrym przygotowaniu merytorycznym doktorantki do przeprowadzonych przez nią badań.

Zbyt zdawkowo potraktowała jednak uzasadnienie wyboru badanej grupy, powołując się jedynie na Raporty Komisji Europejskiej oraz polskiego Centrum Badania Opinii Społecznej, które podkreślają istotną rolę studentów szkół wyższych wśród najbardziej przychylnych transplantacjom grup społecznych. Zwłaszcza ich wysoki poziom społecznego altruizmu i bezpośredni wpływ na kształtowanie się stanowisk ich rodzin, przyjaciół oraz szeregu instytucji i organizacji, w których działalność są zaangażowani. Tu nasuwa się pytanie, czy są to wystarczające powody by wybrać tę grupę do badań nad projektowaniem kampanii

informacyjnych oraz wielowymiarowej edukacji społecznej. Być może odpowiedniejszą grupą do analiz byłyby grupy społeczne mniej przychylne transplantacjom? Tu wskazane byłoby dokładniejsze uzasadnienie wyboru grupy badanej oraz związanego z nią celu pracy.

Celem pracy była ocena aktualnego stanu wiedzy transplantologicznej, przekonań oraz stanowisk wobec procedury pobierania i przeszczepiania narządów w Polsce wśród studentów szkół wyższych, a także wskazanie praktycznych zastosowań dla uzyskanych wyników w wielowymiarowej edukacji społecznej. **Metodologia** użyta dla osiągnięcia tych celów została dobrana prawidłowo. Na szczególne uznanie zasługuje fakt, że badaniem objęto aż 800 respondentów, co stanowi o dużej sile statystycznej przeprowadzonych analiz. Co więcej, praca stanowi wstępną część większego projektu badawczego, obejmującego ponad 1800 uczestników. Niewątpliwą zaletą metodologii było przyjęcie podstawowych założeń statystycznych wobec grupy respondentów, takich jak: rekrutacja porównywalnej liczby studentów z kierunku lekarskiego oraz kierunków pozamedycznych; rekrutacja porównywalnej liczby studentów z poszczególnych lat studiów kierunku lekarskiego; oraz rekrutacja porównywalnej liczby osób z kierunków humanistycznych i matematyczno-przyrodniczych.

Autorka pracy załączyła ankietę, składającą się z 37 pytań. Pozwalam sobie na przedstawienie następujących uwag dotyczących tej części pracy:

- Tytuł ankiety sugeruje ocenę stanu wiedzy, przekonań oraz stanowiska studentów krakowskich szkół wyższych odnośnie przeszczepiania tkanek i narządów w Polsce. Tymczasem pytania ankietowe dotyczą jedynie przeszczepiania narządów;
- 36 spośród 37 pytań ma charakter uniwersalny, t.j. dotyczy wszystkich przeszczepionych narządów. Jedno pytanie (nr 33) dotyczy transplantacji serca. Myślę, że warto byłoby zweryfikować wiedzę respondentów także na temat innych przeszczepionych narządów lub pozostawić wszystkie pytania natury uniwersalnej;

Kolejny załącznik stanowi Karta Oświadczenia Woli. Pragnę zwrócić uwagę na co najmniej dwa aspekty wprowadzenia jej do badania. Pierwszy poznawczy, dzięki któremu zweryfikowano wiedzę na temat liczby rzeczywistych posiadaczy kart, a także wyodrębniono grupę osób zainteresowanych, bądź niezaintersowanych ich posiadaniem. Drugi praktyczny,

wynikający z faktu, że dzięki przeprowadzonej ankiecie ponad 300 studentów zainteresowało się posiadaniem karty.

W dwóch z trzech **publikacji stanowiących podstawę pracy doktorskiej** i oznaczonych numerami 1 i 3 doktorantka jest pierwszym autorem, w pozostałej oznaczonej numerem 2 jest na liście współautorów trzecia. Z formalnego punktu widzenia nie stanowi to najmniejszej przeszkody, a przedstawione oświadczenia współautorów wyjaśniają potencjalne wątpliwości związane z tym, że wszystkie badania przeprowadzono na tej samej grupie respondentów i kolejność autorów mogłaby być w związku z tym podobna. W rzeczywistości, publikacje te uzupełniają się wzajemnie i słuszną decyzją doktoranta było ujęcie ich pod wspólnym tytułem pracy doktorskiej. Prace zostały zrecenzowane przez niezależnych recenzentów podczas procesu publikacji, zatem ich wartość merytoryczna nie powinna w tym miejscu podlegać dyskusji. Pragnę jednak zwrócić uwagę na ogromną ilość danych przedstawionych w każdej z tych trzech pozycji. Obfite tabele i ryciny wzbogacające treść świadczą o ogromnym nakładzie pracy doktorantki i zasługują na uznanie.

Wyniki badań wraz z podsumowaniem w języku polskim zostały przedstawione w sposób opisowy na dziesięciu stronach maszynopisu i stanowią omówienie obserwacji zaprezentowanych szczegółowo w omówionych wcześniej publikacjach. Ta część pracy nie budzi żadnych zastrzeżeń.

Wnioski podzielono na cztery części: w pierwszej autorka oceniła aktualny stan wiedzy, przekonań oraz stanowisk studentów szkół wyższych wobec procedury pobierania i przeszczepiania narządów w Polsce. W drugiej, zidentyfikowała tematy, których znajomość istotnie koreluje ze stanowiskami wobec transplantologii. W trzeciej, oceniła efektywność aktualnie dostępnych i wykorzystywanych źródeł wiedzy transplantologicznej oraz pokusiła się o sformułowanie listy nowych potencjalnych metod edukacyjnych. W czwartej, ustosunkowała się do roli i aktualnego wykorzystania Karty Oświadczenia Woli w świetle przepisów prawnych oraz problemów etycznych. W tej części doktorantka wykazała się umiejętnością analitycznego myślenia i swobodą formułowania wniosków.

Piśmiennictwo obejmuje 44 pozycje dobrane prawidłowo pod względem merytorycznym i jest aktualne.

Całość pracy czyta się z przyjemnością, oraz z poczuciem samodzielności naukowej doktorantki. Pojedyncze krytyczne uwagi przedstawione powyżej nie umniejszają dużej wartości merytorycznej pracy. Praca ma wymiar nie tylko poznawczy, ale także stwarza realną szansę na praktyczne zastosowanie jej wyników w procesie edukacji społecznej, tak ważnej dla rozwoju transplantologii. Dlatego z przyjemnością wnoszę o dopuszczenie Eweliny Nowak do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Z wyrazami szacunku,

Bartosz Foroniewicz

